

СВІТОВИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 323.21

КОНТИНЕНТАЛЬНА ТРАДИЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Котовська О. П.,
к.філос.н., доц.,

*докторант кафедри публічної політики та політичної аналітики,
Національна академія державного управління при Президентові України,
м. Київ*

Досліджено континентальної традиції публічної політики, історичні особливості її формування, а також виклики, які на сьогодні стоять перед ЄС. Історичний контекст слововжитку терміна “публічна політика” показаний у порівнянні з англосаксонською традицією, адже публічна політика як окрема наукова дисципліна виникла у 50-х роках ХХ ст. у США.

Ключові слова: публічна політика, континентальна традиція публічної політики, англосаксонська традиція публічної політики, Європейський Союз, Брексіт.

Kotovska O. P.,
*PhD of Philosophical Science,
Associate Professor,*

*Doctoral Student of Public Policy and Political Analysis Department,
NAPA, Kyiv*

CONTINENTAL TRADITION OF PUBLIC POLICY AND CURRENT CHALLENGES TO THE EUROPEAN UNION

The article reveals the continental tradition of public policy in historical peculiarities of its formation and argues the challenges, which the EU faces in the last few years. The historical context of the usage of the term “public policy” is shown in comparison with the Anglo-Saxon tradition, since public policy as a separate scientific discipline arose in the 1950s in the United States.

Key words: public policy, continental tradition of public policy, Anglo-Saxon tradition of public policy, the European Union, Brexit.

Постановка проблеми. Глобальні психосоціальні зміни ХХІ ст., пов’язані із зростанням ролі “креативного класу”, стиранням бар’єрів між людиною і машинами, використанням “зеленої” енергетики значною мірою зумовлені трансформацією принципів та інструментів ведення державних справ. Зміна характеру відносин між державою та ринком, ринком та інститутами громадянського суспільства, яка розпочалась у другій половині ХХ ст. у країнах розвинутої демократії, передбачала формування нової парадигми управління [16, с. 66]. До основних принципів сучасних моделей демократичного (доброго) врядування відносяться співробітництво на партнерських засадах між державним і недержавним секторами, залучення всіх зацікавлених сторін до процесу прийняття державно-управлінських рішень для досягнення колективних цілей [2, с. 374]. Залежно від контексту дослідження у різних державах можна говорити про культурні, економічні, політично-системні та інституційні відмінності публічної політики [8].

© Котовська О. П., 2018

Рішення Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії вийти зі складу Європейського Союзу, за яке проголосувало 51,9 % британців на референдумі 23 червня 2016 р., та запланований на 29 березня 2019 р. так званий Брексіт (англ. – Brexit) повністю трансформують усю нормативну частину функціонування Європейського Союзу, включаючи більшість галузевих публічних політик. Саме тому осмислення особливостей континентальної та англосаксонської традицій публічних політик є актуальним і надзвичайно важливим питанням як для держав-членів ЄС, так і України, яка декларує євроінтеграційний курс.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі в науковому середовищі порівняння англосаксонської та континентальної моделей реалізації публічної політики розглядаються у роботах Дж. Адоліно, Ч. Блейка, А. Веймана, О. Трейба, Я. Тосун, Ф. Рено, Г. Фалкнера, М. Хартлап, Є. Хауснера, Р. Шарфенберга та інших. У дослідженнях таких теоретиків і практиків, як М. Банотті, Д. Бойле, М. Модіно, Д. Мак-Гьола Хйорста та ін., обговорюються особливості виходу Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії із ЄС, а також вплив цього фактора на мовні аспекти публічні політики держав-членів.

Серед публікацій українських авторів, які стосуються теоретичних та практичних питань публічної політики, слід відзначити дослідження Е. Афоніна, В. Бакуменка, О. Балакіревої, М. Буника, О. Киричук, А. Колодій, О. Кондрашова, О. Красівського, В. Мартиненка, Т. Новаченко, О. Суший, О. Радченка, С. Телешуна, В. Тертички, О. Чальцевої та ін. Незважаючи на ці публікації, у вітчизняній науковій літературі досі питання впливу континентальної традиції на публічні політики Європейського Союзу в умовах сучасних викликів є нерозглянутим, що зумовлює доцільність запропонованого дослідження.

Мета статті полягає у визначенні особливостей формування континентальної традиції публічної політики, а також аналізі сучасних викликів, які стоять перед Європейським Союзом, зважаючи на рішення Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії вийти зі складу ЄС.

Виклад основного матеріалу. Поняття “публічної політики” в англійській мові має давню історію та виводиться з характерної для англосаксонських країн правової системи, а саме: класичної моделі прецедентного права (англ. – common law). Правило прецеденту, яке функціонувало у англійській судовій практиці, офіційно було введено Актом про судовустрій 1873–1875 років. Джерелом прецедентного права є правовий звичай, а принцип прецеденту передбачає обов’язкове врахування попередніх судових рішень з аналогічних справ. Іншою важливою складовою формування концепту публічної політики в англосаксонській традиції була ідея громадянського суспільства, де громадянське суспільство, згідно французького дослідника американської демократії Алексіса де Токвіля [7], визначається як сфера діяльності громадян, їх здатності до самоорганізації в реалізації власних інтересів [9, с. 147].

Як самостійна наука публічна політика почала утверджуватись із 50-х років ХХ ст. в США, відмежовуючись від політичних наук (англ. – politics). Американський політолог і теоретик комунікації Гарольд Ласвел основними принципами конституювання публічної політики як науки визначив:

- полідисциплінарність,
- зосередженість на проблемі та її контекстному осмисленні,
- нормативний характер [14].

Концептуальний розвиток публічної політики й зростання популярності таких понять як “публічне управління” (англ. public management) чи врядування та співрядування (англ. governance, co-governance) призвів до того,

що для частини дослідників аналіз публічної політики в його повоєнному лас-велівському значенні видається застарілим [19, с. 72]. Однак досі у науковій літературі, яка стосується публічної політики та публічного управління, домінують ідейні засади, які походять з англосаксонської традиції.

Від початку формування публічної політики як галузі знань у континентальній традиції виникла проблема визначення самого терміну “публічна політика” та його смислового наповнення. В англійській мові існують окремі терміни “politics” та “policy”. Перший термін “politics” характеризує все те, чим займається політична наука та стосується публічних змагань, дебатів, доступу до влади, тобто, сфери боротьби та суперництва за владу. Politics – своєрідне “мистецтво управління”, процеси та правила функціонування такої політичної одиниці як держава [11, с. 1]. “Policy” застосовується для окреслення політики як стратегії дій, програм або власне практика окремих суб’єктів, груп або урядів, яка часто пов’язана з економічною діяльністю. Поряд з тим є ще один термін в англійській мові – “polity”, який в широкому значенні окреслює політичні системи та інституції, а у вузькому – державу чи інший тип державного утворення [Тас само, с. 1]. Окрім того, в англійській літературі існує безліч понять, пов’язаних з публічною політикою, які в перекладному варіанті викликають широку наукову дискусію, адже термінологічні розрізнення передбачають ключові відмінності у логіці прийняття рішень, а саме дилему керуватись логікою наказу чи логікою обговорення [5, с. 311].

У німецькій, французькій мові, так само як у польській чи українській, “політика” передбачає і діяльність державних органів влади, і боротьбу політичних партій та політичних гравців, що конкурують за цю владу. Для уникнення невизначеності у французькій мові англійське значення поняття “policy” найчастіше перекладають як “аналіз публічної політики” (фр. l’analyse des politiques publiques), а їхні розмежування та зв’язок визначаються як вибір певної політики (фр. une politique) в тій чи іншій галузі та залежність від політик взагалі (фр. – la politique) [Там само, с. 310].

Інша важлива термінологічна відмінність між англосаксонською та континентальною традиціями пов’язана з поняттями “держава” та “уряд”. Якщо англійське слово “state” має приблизно таке ж значення, як французьке “état”, німецьке “Staat”, італійське “stato”, польське “państwo” та українське “держава”, то англійське слово “government”, яке перекладається як “уряд”, в англійському варіанті одночасно означає:

- рівень владних повноважень, на якому сконцентроване керування державою;
- політичну систему, яка функціонує в державі;
- систему взаємовідносин між різними суб’єктами (органи виконавчої, законодавчої та судової влади, а також органами управління);
- механізми сприяння реалізації діяльності державної влади [4, с. 340].

Зіставляючи “публічне” та “приватне” як основи концепту публічної політики, німецький мислитель Ю. Габермас у 60-х роках ХХ ст. показав еволюцію ідеалів громадянської відкритості (нім. – öffentlichkeit) в історичному контексті подій в Англії, Франції та Німеччині у ХVІІ – на початку ХІХ ст. [1, с. 10–12]. Французька революція, на думку представника Франкфуртської школи критичної теорії, стала поштовхом до політизації громадськості, яка перед тим була налаштована виключно на критику у сфері літератури та мистецтва, та призвела до розвитку преси, розширення мережі громадської комунікації як у Франції, так і в Німеччині [1, с. 10–12]. На рисунку зображено схему соціальних просторів, які визначили межі формування громадянської відкритості під кінець ХVІІІ ст. [1, с. 74].

Приватний простір		Сфера державної влади
Громадянське суспільство	Політична відкритість	Держава
(Простір товарообігу та суспільної праці)	Літературна відкритість (клуби, преса)	(Простір “поліції”)
Родинна замкнутість		Двір
(Ринок товарів культури)	“Місто”	(Аристократично-придворна спільнота)
Бюргерська інтелігенція		

Рисунок. Схема соціального простору сфери відкритості у XVIII ст.

Впродовж другої половини ХХ ст. громадська думка набувала все більшого значення. Практики публічного дискурсу трансформувалась у взаємодію інтересів державного та громадського секторів, а публічність, за Ю. Габермасом, еволюціонувала до рівня “комунікативних компетенцій” та “переконливості кращого доказу”.

Із 1970-х років, поняття “публічної адміністрації” (англ. public administration), як діяльності державних службовців, управлінців органів місцевого самоврядування та інших суб’єктів, наділених адміністративно-управлінськими функціями, частково було замінено терміном “публічне управління” (англ. public management). Однак для континентальної традиції, особливо для таких держав як Франція і Німеччина, ієрархічна структура публічної адміністрації та пов’язана з нею веберівська модель раціональної бюрократії досі є важливими складовими побудови національних моделей публічної політики. Такий аспект визначив й особливості дискусій у 70–80 р. ХХ ст. з приводу ролі держави в реалізації публічної політики серед представників континентальної традиції. Якщо в американському науковому середовищі широко обговорювались теорії “знизу вгору” (англ. – bottom-up), які переносили стратегії вирішення буденних проблем на найнижчий рівень (н.-д., на рівень мешканців вулиці); то у західноєвропейському середовищі домінували теорії “згори вниз” (англ. – top-down), які передбачали вертикальну модель процесу впровадження політик.

Ці дискусії фактично стали першим етап наукових досліджень континентальної традиції публічної політики. Вони також були пов’язані із пошуком оптимальних шляхів європейської інтеграції. Представники централізованого підходу до публічної політики в першу чергу апелювали до невдалих спроб впровадження галузевих публічних політик у західноєвропейських країнах [20; 21, с. 7–8]. Тоді як на національному рівні аналіз публічної політики розглядався як аполітичний процес, ефективність якого, перш за все, залежить від формулювання чітких правил, ефективного функціонування правової системи та системи публічних адміністрацій.

Другий етап дослідження щодо спільної європейської традиції імплементації публічних політик (англ. – policy tradition) розпочалася з кінця 1990-х років. Найважливіші практичні результати були отримані у реалізації спільних політик держав-членів Європейського Союзу, пов’язаних з Екологічною політикою ЄС (англ. – Environmental policy of EU). У визначенні напрямку реформ особливого значення набули ті аргументи, які стосувались “притирання”

національних політичних та адміністративних механізмів, а також узгодження історичних та інституційних традицій управління [21, с. 8–9]. Деякі уряди держав-членів ЄС намагалися перенести власні моделі політики на загальноєвропейський рівень, хоча а пріорі такий спосіб реформування був пов'язаний із високим ризиком цілковитої невдачі та потребував значних часових затрат. На цьому етапі представники європейської традиції запропонували дві важливі новаторські складові розвитку публічної політики як науки, а саме:

- нову методика підготовки стратегій, побудовану на основі компаративного підходу та міжнародних, а не національних принципів;
- розширення дослідницького поля публічної політики через включення теорій з політичних наук (англ. – political sciences) та порівняльних методів (англ. – comparative method).

Третій етап характеризується різномірністю теоретико-методологічних підходів та орієнтацією на якісні дослідження ефективності впровадження європейських директив на рівні внутрішніх політик держав-членів ЄС, а також збільшенням чисельності кількісних досліджень. Така амбівалентність європейських досліджень публічної політики визначила своєрідний парадокс, суть якого полягає у тому, що якісні дослідження третьої хвилі все більше наголошують саме на політичній складовій реалізації публічних політик, однак кількісні результати навпаки доводять важливість аполітичного підходу для формування ефективної публічної адміністрації. Саме на цій аполітичності публічних політик наголошували перші дослідники євроінтеграції [20, с. 11].

Усвідомлення необхідності проведення реформ в Європейському Союзі призвело до підписання Лісабонського договору, метою якого було інституційне узгодження спільних та національних політик, легітимізація процедури спільного прийняття рішень ЄС. Підписання відбулося 13 грудня 2007 р. за головування Федеративної Республіки Німеччини. Втім тривали дебати та складна процедура ратифікації “Договору про реформи ЄС” показали національні відмінності країн-членів у баченні спільного майбутнього. Зокрема, 13 червня 2008 р. в Ірландії, як єдиній серед країн-членів ЄС, відбувся провальний референдум щодо ратифікації Лісабонського договору. На фоні кризи обговорень значна частина держав-членів ЄС намагалась змінити зміст Договору на власну користь. У кінцевому результаті Лісабонський договір став своєрідним компромісом між державами-членами, які ратифікували текст спільної Європейської Конституції, та тими, що зволікали з процесом її прийняття. Після ратифікації парламентами 27 держав-членів ЄС Договір набув чинності 1 грудня 2009 р. Його завдання полягали у:

- зміцненні процедури ухвалення рішень в ЄС;
- консолідації внутрішньої демократії ЄС;
- спільній європейській зовнішній політиці [3, с. 83].

Він також:

- впроваджував нову систему ухвалення рішень “кваліфікаційною більшістю” в Раді ЄС;
- посилював роль Європейського Парламенту в законодавчій діяльності ЄС;
- вперше надавав право національним парламентам держав-членів брати участь у спільній законодавчій діяльності, а також висувати протести проти того чи іншого законопроекту;
- запропонував вирішення суперечки між континентальною та британською правовими системами шляхом того, що на Великобританію не поширювалася дія Хартії основних прав ЄС;
- ускладнював процедуру вступу та набуття членства в ЄС;
- включав статтю про право виходу з ЄС [3, с. 92–94].

У рамках традиції Європейського Союзу аналізувались дві моделі демократії – мажоритарна та консоціативна (англ. consociational). Мажоритарна модель виходить із засади відкритого змагання конкуруючих політичних сил та поширення власного впливу тої політичної сили, яка при владі, через реалізацію запропонованих нею програм. Мажоритарна модель є дієвою в гомогенних суспільствах, тоді як в мультикультурному співтоваристві її механізми показали свою неефективність. Консоціативна модель демократії є інституалізацією процесу інклюзивності, компромісу інтересів і взаємодії різних соціальних груп та політичних сил шляхом переговорів між їхніми лідерами. У Лісабонському договорі передбачено консоціативну (консенсусну) модель прийняття рішень в Європейській Раді, однак, на думку голландського дослідника А. Варнтейна, ці зміни мало ймовірно знайдуть широке застосовування у практиці Європейського Союзу [22, с. 113].

Наслідки світової фінансово-економічної кризи 2008 р. й серйозні проблеми, з якими стикнулись національні парламенти частини країн-членів ЄС, загострили внутрішні європейські суперечки. На цьому фоні нові виклики, пов'язані з масовим напливом мігрантів у 2015 р. з охоплених війнами країн Африки і Близького Сходу, ще більше посилили анти-європейські настрої в середині ЄС. Рішення Великої Британії вийти зі складу ЄС, прийняте на референдумі 23 червня 2016 р., стало новим ударом для інституційного функціонування ЄС. Процес виходу однієї з країн-членів ЄС повністю трансформує нормативну частину функціонування Європейського Союзу, яка існувала від моменту підписання 7 лютого 1992 р. “Договору про Європейський Союз” та його ратифікації державами-членами 1 листопада 1993 р. Однак підписання відповідної угоди між Сполученим Королівством та ЄС досі не відбулось, що поглиблює конфлікт інтересів цих двох суб'єктів.

Одна з таких норм пов'язана із мовним різноманіттям ведення публічних політик як у Європейському Союзі, так і в самому Сполученому Королівстві. На рівні європейської та світової спільноти вихід Великобританії з ЄС зумовлює цілком закономірний парадокс: з одного боку, з 1990-х рр. спостерігається посилення нормативного використання англійської мови як *lingua franca* в усіх органах Європейського Союзу, а з іншого боку, англійська мова може перестати бути офіційною мовою щойно Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії залишить Європейський Союз [6, с. 116]. Отже, у контексті мовної політики ЄС Брексіт зумовлює два цілком протилежні й слабо прогнозовані процеси:

- високий рівень домінування англійської мови в установах ЄС;
- втрату особливого статусу англійської мови як де-факто офіційної мови Великобританії [15, с. V].

Згідно Євростату серед 24 офіційних мов англійська домінує в офіційних інституціях ЄС як в усній, так і в письмовій формах. Фактично лише Європейський Парламент офіційно є мультилінгвістичною інституцією ЄС відповідно до ст. 158 Регламенту Європейського парламенту [12]. Згідно дослідження “Євробарометр 386: Європейці та їхні мови”, яке проводилось у 2012 р., англійська мова найчастіше використовується як друга іноземна мова на національному рівні у 19 країн-членів ЄС, в яких вона не є офіційною мовою [18]. У 38 % громадян ЄС рівень англійської мови є достатнім для спілкування, тоді як французькою можуть спілкуватися 12 %, а німецькою – 11 % [18, с. 5]. Знання англійської вважають корисним 67 % європейців, тоді як німецької – 17 %, а французької – 16 % [18, с. 7].

Аргументація стосовно того, що англійська мова повинна втратити свій офіційний статус в ЄС, включає три основні складові – етичну, нормативно-

правову та політичну. Перша з них базується на тому, що глобальне використання англійської мови як *lingua franca* призводить до дискримінації неангломовних громадян ЄС, рідна мова яких за таких обставин вважається менш престижною. Друга лінія аргументації базується на твердженні про те, що кожна країна-член може вибрати лише одну офіційну мову, а так як після Брексіту жодна країна-член не буде вважати своєю офіційною мовою англійську, то її слід виключити з офіційних мов ЄС [17, с. 315]. Третя позиція вносить політичний підтекст у дискусію щодо послаблення ролі англійської мови із виходом Великобританії з ЄС.

Політичний, а точніше національний, характер аргументації особливо активно звучить від представників Франції та франкомовних держав. Восени 2016 р. Міхель Барньє запропонував вести переговори щодо виходу Сполученого Королівства його рідною мовою, французькою [13]. Хоча пропозиція Головного переговорника щодо Брексіту від ЄС була сприйнята неоднозначно, втім знайшла своє логічне продовження у виступі Президента Європейської Комісії Жана-Клода Юнкера 5 травня 2017 р. на конференції в Італії, який розпочав свою промову зі словами “англійська мова втрачає значення для Європи”[10].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.

Впродовж другої половини ХХ ст. поняття “публічної політики” як процесу появлення виникнення нових форм управління в публічній сфері та прийняття системних дій державою і суспільством щодо нових суспільно значущих проблем стало одним із центральних. Публічна політика по суті передбачає позицію громадянина стосовно кожного окремого рішення органу влади щодо конкретних суспільно значущих питань. Наукові підходи до публічної політики як стратегії дій, часто пов'язують її з економічною діяльністю. У цьому значенні можна говорити про освітню політику, політику в галузі охорони здоров'я або зовнішню політику конкретного уряду.

Континентальна традиція має свої як термінологічні, так і інституційні особливості формування й аналізу публічної політики. У країн-членів Європейського Союзу кожен тип галузевої, горизонтальної, нормативної чи адміністративної політики використовується для визначення політики на національному рівні, яка одночасно є результатом спільної діяльності національних та наддержавних органів, на яких покладені функції управління, та їх взаємодії з недержавними суб'єктами. Принципи реалізації публічної політики для держав-членів Європейського Союзу прописані в правилах організації публічних адміністрацій та подані у Білій книзі.

Рішення Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії вийти зі складу Європейського Союзу неминуче призведе до кардинальних змін спільної європейської політики, включаючи більшість галузевих публічних політик. Одна з таких норм пов'язана із мовним різноманіттям ведення публічних політик як у Європейському Союзі, так і в самому Сполученому Королівстві, адже Брексіт загострює питання проведення нових референдумів у Шотландії, Уельсі та Північній Ірландії про незаалежність від Великобританії. Однак мовне питання, яке назріває у зв'язку з виходом Великої Британії, носить скоріше політичний контекст (у значенні *politics*), тоді як визначальними для формування публічних політик країн-членів Європейського Союзу є економічні наслідки Брексіту. Отож, економічна доцільність є чи не найважливішою для реалізації програм конкретних політичних політик, а тому переговори між Сполученим Королівством та ЄС щодо укладання нової угоди на даному етапі є складнішими ніж очікувалось, адже кожна із сторін в першу чергу виходить з власних інтересів.

Список використаних джерел:

1. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: Дослідження категорії громадянське суспільство : пер. з нім. Львів: Літопис, 2000. 318 с.
2. Кондрашов О. М. Трансформація публічного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства та глобалізаційних процесів: вітчизняний та закордонний досвід : монографія. Київ : Принт Ю, 2016. 624 с.
3. Красівський О. Я., Киричук О. С. Лісабонський договір та його ратифікація. *Європейський Союз у XXI столітті: функціонування та розвиток* / наук. ред. В. С. Загорського, О. Я. Красівського та ін. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2016. С. 83–94.
4. Рено Ф. State, Government. *Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей* : пер. з фр. Т. 1. Київ : Дух і Літера, 2009. С. 340.
5. Рено Ф. Політичне, політика. *Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей* : пер. з фр. Т. 1. Київ : Дух і Літера, 2009. С. 310–312.
6. Снегіррова Є. О. Brexit та його потенційні наслідки: аналіз з лінгвістичної точки зору. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. Київ, 2016. С. 115–122.
7. Токвіль А. де. Про демократію в Америці : у 2 т. : пер. з фр. Г. Філіпчука та М. Москаленка. Т. 2. Київ : Вид. дім "Всесвіт", 1999. 590 с.
8. Adolino J. R., Blake Ch. H. Comparing Public Policies: Issues and Choices in Six Industrialized Countries. Washington DC : CQPress, 2001. 480 p.
9. Arczewska M. Polityka obywatelska (polityka publiczna wobec społeczeństwa obywatelskiego). *Nauki o polityce publicznej. Studia i materiały*, Т. 1. Warszawa : Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego, 2017. P. 145–167.
10. Brexit: English language "losing importance" – EU's Juncker. *BBC news*, 5 May 2017. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-39816044> (дата звернення: 01.10.2018).
11. Dosenrode S. Exploring the Lisbon Treaty. *The European Union after Lisbon. Polity, Politics, Policy*. London, Routledge, 2016. P. 1–6.
12. European Parliament 2014 – 2019. Rule of Procedure, 8th parliamentary term, July 2018. URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+RULES-EP+20180731+0+DOC+PDF+V0//EN&language=EN> (дата звернення: 01.10.2018).
13. Hughes L. Theresa May slaps down demands by the EU that the Brexit negotiations are conducted in French. *The Telegraph*, 21 October 2016. URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/2016/10/21/theresa-may-to-hold-talks-with-jean-claude-juncker-after-series/> (дата звернення: 01.10.2018).
14. Lasswell H. D. The Policy Orientation. *The Policy Sciences: Recent Developments in Scope and Method*. D. Lerner, H. D. Lasswell (Eds.). Stanford: University Press, 1951. P. 4–44.
15. Mac-Giolla Christof D., Bonott M. Brexit, language policy and linguistic diversity. Cham (Switzerland): Palgrave Macmillan. P. 84.
16. Matheson A. Modernizacja sektora publicznego: nowy program. Przegląd dwóch dekad modernizacji z perspektywy zarządzania zasobami ludzkimi. *Administracja publiczna. Wyzwania w dobie integracji europejskiej*. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008. P. 66–81.
17. Modiano M. English in a post-Brexit European Union. *World Englishes*, 36 (3), 2017. P. 313–327.
18. Report "Special Eurobarometer: Europeans and their Languages", June 2012. URL: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf (дата звернення: 01.10.2018).
19. Szarfenberg R. Polityka publiczna – zagadnienia i nurty teoretyczne. *Studia z Polityki Publicznej*, 1 (9). Warszawa : Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej, 2016. P. 45–75.
20. Treib O. Implementing and Complying with EU Governance Outputs. *Living Reviews in European Governance*, 1(1), 2006. URL: http://edoc.vifapol.de/opus/volltexte/2011/2477/pdf/lreg_2006_1Color.pdf (дата звернення: 01.10.2018).
21. Treib O. Implementing and Complying with EU Governance Outputs. *Living Reviews in European Governance*, 9 (1), 2014. URL: <http://www.europeangovernance-livingreviews.org/Articles/lreg-2014-1/download/lreg-2014-1Color.pdf> (дата звернення: 01.10.2018).
22. Warntjen A. Designing Democratic Institutions: Legitimacy and the Reform of the Council of the European Union in the Lisbon Treaty. *The European Union after Lisbon. Polity, Politics, Policy*. London, Routledge, 2016. P. 111–130.

Надійшла до редколегії 29.10.2018 р.